

מבוא למלאכות שבת

ל"ט מלאכות

אבות ותולדות

א. נאמר בתורה: "לא תעשה כל מלאכה" סתם, ולא נתפרש בה איזו עשייה נקראת מלאכה ואיזו עשייה אינה נקראת מלאכה, אך ממה שסמכה תורה פרשת שבת למלאכת המשכן ללמוד שאין מלאכת המשכן דוחה את השבת, אנו לומדים שכל מלאכה שהיתה חשובה במשכן נקראת מלאכה לענין שבת.

ב. מנין כל המלאכות שהיו במשכן הן שלשים ותשע, והן נקראות "אבות מלאכות"².

ג. ויש עוד "תולדות", שלמדו מפי השמועה שלא אותן המלאכות בלבד שהיו במשכן נקראו מלאכות, אלא כל מלאכה הדומה למלאכה שהיתה במשכן היא נקראת גם כן בשם מלאכה כמותה, והרי היא בכלל "לא תעשה כל מלאכה". כגון הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד היא תולדת ההוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, שהיא דומה לה ממש.

1. שמות יט, ט.

בשוע"ר.

2. ואלו הן: הזורע, החורש, הקוצר, המעמר, הדש, הזורה, הבורר, הטוחן, המרקד, הלש, האופה, הגוזז, המלבן, המנפץ, הצובע, הטווה, המיסך, העושה נירין, האורג, הבוצע, הקושר, המתיר, התופר, הקורע [על מנת לתפור], הצד, השוחט, המפשיט, המעבד, הממחק, המחתך, הכותב, המוחק [על מנת לכתוב], המשרטט, הבונה, הסותר [על מנת לבנות], המבעיר, המכבה, המכה בפטיש, והמוציא מרשות לרשות. ויתבארו במקומן, מלבד המנפץ, הטווה, המיסך, העושה נירין, האורג, הבוצע, והמפשיט, שלא נתבארו

בחלק מהמלאכות אף פירש רבנו לאיזה צורך שימשו במשכן, ואלו הם: הוצאה (סי' שא ס"א), טוחן (שם), מלבן (שם סנ"ו), קורע ותופר (סי' שב ס"ד), מכה בפטיש (שם ס"ה), ממחק (שם סט"ו), מחתך (סי' שיד סט"ז), צידה (סי' שטז ס"א), שחיטה (שם סי"ג), קושר ומתיר (סי' שיז ס"א), מבשל (סי' שיח ס"ז), בורר (סי' שיט ס"א), מעבד (סי' שכא ס"ב), גוזז (סי' שמ ס"א), כותב מוחק (שם ס"ד), משרטט (שם סי"א), מעמר (שם סט"ו). ונעתקו לקמן כל אחת ואחת במקומה.

ד. ואפילו כל מלאכה הדומה במקצת למלאכה שהיתה במשכן - הרי היא תולדתה אף על פי שאינה דומה לה ממש, כגון המחתך הירק דק דק הוא תולדת הטוחן³, שהטוחן לוקח גוף אחד ומחלקו לגופים דקים הרבה, וכל העושה דבר הדומה לזה הוא תולדת הטוחן, אף על פי שאינה דומה לו לגמרי, שהטוחן משנה את גוף הראשון לגמרי מה שאין כן המחתך, אף על פי כן הואיל ודומה לו בעשותה גופים רבים מגוף אחד - הרי זה תולדתו. וכן בשאר כל המלאכות. ומתוך הצעה זו יתבאר לך טעם כל הדברים שאמרו עליהם שהם אסורים בשבת מן התורה, כמו שיתבאר כל אחד ואחד במקומו⁴.

מלאכה שאין צריכה לגופה

ה. אין איסור מן התורה אלא במלאכה הצריכה לגופה, כלומר שהמלאכה צריכה לו בשביל גופה, דהיינו שצריך לו גוף הדבר שגוף המלאכה נעשית בו, כגון שמכבה עצים דולקים בשביל הפחמים, שגוף מלאכת הכיבוי נעשה בגוף הפחמים, או כגון המוציא קרדום מרשות לרשות כדי לחתוך בו - הרי זה חייב, הואיל והוא צריך לגוף הדבר שהוציא.

אבל מלאכה שאין צריכה לגופה, שהיא צריכה לו בשביל דבר שאין גוף המלאכה נעשית בו, כגון שמכבה את הנר בשביל שחם על השמן שלא ידלק כולו עכשיו, שגוף מלאכת הכבוי נעשית בפתילה והוא מתכוין במלאכתו מפני שצריך לשמן, וכן המכבה את הדליקה מפני שחם על ממונו, או כגון המוציא מת לקבורה שגוף המת אין לו בו שום צורך כלל - פטור עליה, ואינה אסורה אלא מדברי סופרים. אבל יש חולקים על זה ואומרים שאפילו מלאכה שאין צריכה לגופה חייב עליה מן התורה⁵.

והעיקר כסברא הראשונה⁶. ומכל מקום כל בעל נפש יש לו להחמיר על עצמו

ראה לדוגמא שוע"ר סי' שיא ס"ה סי' שטז סט"ז-יז. שם סי"ט.

6. שוע"ר סי' שטז סוסכ"ב. סי' שלד סכ"ט. וראה גם סי' רסו קו"א סק"ב (ועד"ז בסי' רעה קו"א סק"ב) "דקיימא לן מלאכה שאין צריך לגופה פטור". וכ"ה משמעות שוע"ר סי' רעח ס"א שהביא דעה ראשונה בסתם.

3. שהוא אב מלאכה שהיה במשכן בשחיקת סממני הצבע.

4. שוע"ר סי' שא ס"א.

5. החילוקים שבין שתי הסברות אלו להלכה ולמעשה יתבארו כל אחד ואחד על מקומו - ראה שוע"ר סי' רעח ס"ג בהוצאה החדשה ציון מ, וש"נ. ויש מקומות שאין חילוק להלכה למעשה בין שתי הדעות -

במקום שאפשר⁷.

ו. יש דברים הרבה שהכל מודים שאין בהם איסור מן התורה אלא אם כן צריך לגופו⁸, ויש דברים שהכל מודים שחייב עליהם מן התורה אף על פי שאין צריך לגופו⁹, ויתבאר כל אחד ואחד במקומו¹⁰.

ז ואפילו בפסיק רישיה ולא ימות מצינו מלאכה הצריכה לגופה לפעמים אף על פי שלא נתכוין לה¹¹, כיצד? כגון שהדבר ידוע שנוח לו מלאכה שנעשית בלא כוונתו, וחפץ הוא בה¹².

ח. מלאכה שאינה צריכה לגופה - לא דמי לשאר איסור דרבנן¹³, הואיל ועיקרה מן התורה, דהיינו אם היה צריך לגופה¹⁴.

מלאכת הקלקול במלאכה הצריכה לגופה

ט. מלאכת הקלקול אינה חשובה צריכה לגופה במה שגוף הדבר שנעשית בו צריך לאדם, אלא עד שגוף הדבר מתתקן על ידי המלאכה שנעשית בו יותר ממה שהיה בתחילה¹⁵.

"שאיין זו מלאכה שאינה צריכה לגופה, הואיל ומה שהבגד מתלבן נוח הוא לו אע"פ שאינו מתכוין לכך" (שוע"ר סי' שב סכ"א בסוגריים).

13. שוע"ר סי' רעה קו"א סק"ב (לענין גזירה לגזירה). סי' רסו קו"א סק"ב וסי' שיא ס"א וסי' שלד ס"א (שהתירו טלטול מוקצה כדי שלא יבוא לעשות איסור חמור של דברי סופרים). סי' שיא ס"ה (לא התירוה משום כבוד הבריות). אבל לענין שבות דשבות במקום מצוה והפסד גדול הוי כאיסור רגיל של דרבנן - ראה סי' שלד סכ"ה.

14. שוע"ר סי' שיא ס"ה. וראה גם סי' שטז סי"ט.

15. שוע"ר סי' רעה ס"ב.

7. שוע"ר סי' שטז שם. וראה גם סי' שלד שם.

8. כגון טוחן - ראה שוע"ר סי' שב סי"ז. וראה עוד שוע"ר סי' שכח סל"ב. סי' רפ ס"ג.

9. כגון גוזז - ראה שוע"ר סי' שכח סל"ז, סי' שמ ס"ב.

10. שוע"ר סי' רעה ס"ד. (שוע"ר ס"ד ע"ש הדוגמא לזה. וראה גם שוע"ר סי' שב סכ"א בחצע"ג).

11. אף שלכאורה כשאינו מתכוין למלאכה בודאי אין צריך לגופה (שוע"ר סי' רעה ס"ד).

12. שוע"ר שם. ולכן להאומרים שריית בגד זהו כיבוסו אסור מן התורה ליתן מים אף על בגד נקי, אע"פ שאינו מתכוין לליבון, דפסיק רישיה ולא ימות הוא,

לפיכך, המכבה את הנר¹⁶ בשביל שצריך לפתילה - אינו חייב אלא אם כן צריך לחזור ולהדליקה אחר זמן, וגם היא פתילה חדשה שזוהי פעם ראשונה שהודלקה, וגם לא הובהבה קודם שהודלקה, שעל ידי כיבוי זה היא מיתקנת להדלקה יותר ממה שהיתה בתחילה¹⁷.

וכן הסותר בנין על מנת לחזור לבנותו או הקורע על מנת לחזור ולתפור - אין איסור מן התורה אלא אם כן דעתו שיהא בנין האחרון יותר טוב מן הראשון, וכן בתפירת הבגד, שנמצאו הסתירה והקריעה הן מתקנים הבנין והבגד שיהיו יותר טוב מבתחילה.

ויש אומרים שאפילו מלאכת הקלקול אין צריך שיהא התיקון יותר טוב מבתחילה¹⁸. והעיקר כסברא השניה¹⁹.

מלאכת מחשבת

י. לא אסרה תורה אלא "מלאכת מחשבת", דהיינו שהוא מחשב ומתכוין לעשיית מלאכה²⁰. ושגגתו שמביא עליה חטאת, היא, שאינו יודע שהיום שבת²¹, או שאינו יודע שמלאכה זו אסורה²².

פסיק רישיה

יא. כל דבר שאינו מתכוין - מותר²³ אפילו באיסורי תורה²⁴, אפילו אפשר בלעדיו²⁵.

עבר על איסור תורה (שוע"ר סי' רנב סי"ז).
 21. היינו שבשעת עשיית מלאכה שכח ששבת היום (ראה שוע"ר שם).
 22. שוע"ר סי' רנב סי"ז. וראה גם שוע"ר סי' שיח ס"ב. וראה עוד שם שאם עשה ע"פ הוראת חכם שטעה - נקרא שוגג.
 23. שוע"ר סי' רעז ס"א. סי' שלז ס"א. כלומר, שהוא עושה פעולה מסויימת ויכול להיות שתוך כדי הפעולה יעשה מלאכה מסויימת - מותר. וראה קו"א סי' רעז סק"א.
 24. שוע"ר סי' תצח סכ"ג. שם קו"א סק"ג.

16. שהיא מלאכת הקלקול שמקלקל ההבערה (שוע"ר שם).
 17. שוע"ר שם ס"א.
 18. שוע"ר שם ס"ב. חוץ ממכבה הנר, שאינו חייב אלא אם כן נתכוין להבהב הפתילה על ידי כיבוי זה שתהא נוחה לחזור ולהדליקה, כי לולא כן אינו נקרא מלאכה הצריכה לגופה (ראה שוע"ר שם).
 19. שוע"ר סי' שיג סי"ז.
 20. כגון, אם היה חפץ בידו ושכח ממנו והוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים או העבירו ארבע אמות ברשות הרבים או הכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד - לא

יב. אבל אם הוא פסיק רישיה ולא ימות - אסור²⁶ מן התורה²⁷. והוא שהדבר ידוע שגוח לו במלאכה שנעשית בלא כוונתו וחפץ הוא בה²⁸, והרי זו מלאכה הצריכה לגופה. אבל אם אינו חפץ בה - הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה²⁹.

יג. [כל דבר שהוא משום תיקון כלי³⁰], פסיק רישיה שמביא לדבר שאינו צריך לו כלל ואינו מתכוין לו אף שנעשה [התיקון] מאליו - אין זה חשוב תיקון כלל, והרי זה כאלו לא עשה ולא כלום, [אף להאומרים מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב]³¹.

יד. פסיק רישיא שלא נוח לו כלל, דהיינו שאין לו שום הנאה מעשיית האיסור - אסור [מדברי סופרים³²]. ויש אומרים שפסיק רישיה שלא נוח לו כלל - אין איסור אפילו מדברי סופרים. והעיקר כסברא הראשונה³³.

טו. אם הדבר קרוב לודאי שיעשה איסור - אזי הוא כפסיק רישיה ולא ימות³⁴.

טז. ספק פסיק רישיה, דהיינו שספק אם יעשה איסור - מותר³⁵, כי זה דומה לשאר דבר שאינו מתכוין דספיקא הוי ושרי.

לקטימת קיסם שכל שאינו קוטם לחצוץ בו שיניו פטור [ומותר] (מ"מ שם. מ"א שם).
 32. משמעות שוע"ר סי' שכ סכ"ד. וראה שו"ת צ"צ אה"ע סי' טו אות ט.
 33. ע"פ שוע"ר שם. ונראה שניתן לסמוך על הדעה השניה המקילה רק במקום שיש דעה נוספת המקילה לגמרי, וגם אז רק אם עושים זאת בצירוף עם עוד קולא נוספת, ע"ש. וראה שו"ת צ"צ שם שמחלק בין פסיק רישיה דלא ניחא ליה שרק אין לו בו הנאה שבזה נחלקו, לבין פסיק רישיה שהוא נגד רצונו בתכלית, שבזה לכל הדעות יש מקום להקל, אם כי מתשובת הצ"צ קשה להוכיח שניתן לסמוך על חילוק זה בלבד להתיר, אלא בצירוף עם קולא נוספת, ע"ש. ועצ"ע.
 34. ע"פ שוע"ר סי' שב ס"ב.
 35. והיינו להתיר בשעת הספק בלבד, אבל אם יש לחוש שמא יהיה ודאי ואף על פי

25. שוע"ר סי' שלז ס"א.
 26. שוע"ר סי' שלז ס"א. כלומר ע"י פעולה של היתר הוא גורם בודאות למלאכת איסור של תורה, אף שאינו מתכוין אליה.
 27. שוע"ר סי' רעח ס"ד.
 28. שוע"ר שם. סי' שב סכ"א בסוגריים. אבל אם אינו חפץ בה - אסור רק מדרבנן, ככל מלאכה שאינה צריכה לגופה.
 29. ראה שוע"ר סי' רעח שם וסי' שלז ס"א.
 30. מ"מ הל' שבת פי"ב ה"ב. מ"א סי' שיח סקל"ו.
 31. שוע"ר סי' שכח סל"ב. סי' רפ ס"ג. וראה גם סי' שלח ס"א. כלומר, מכיון שכל עשיית מלאכה תלויה בכוונתו, הרי כשמתכוין לכך - הוי מלאכה, וכשאינו מתכוין לכך - אין בו מלאכה כלל, שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי, ודומה

יז. אבל אם הספק אינו על האיסור, אלא הספק הוא על המציאות או על פעולת האדם שמביאה לידי איסור³⁶ - לא גרע משאר ספיקא דאורייתא, ואסור מן התורה³⁷.

יח. גם באיסור דרבנן פסיק רישיה אסור³⁸.

יט. [דעת האחרונים להתיר פסיק רישיה במוליד ריח³⁹].

כ. כל פסיק רישיה אין בו איסור אמירה לנכרי⁴⁰.

מקלקל

כא. כל המקלקלים פטורין מן התורה, אבל אסור מדברי סופרים⁴¹.

כשהאיסור כולו הוא מדרבנן, והוסיפו בו רבנן איסור נוסף. אבל אם עיקר האיסור הוא מהתורה, אף שבפועל עושה את האיסור מדרבנן, מפני שעושהו כלאחר יד או באופן של מקלקל - ראה שם ס"ד שנוהגין לאסור, אף שלדינא אין האיסור ברור כל כך.

ויש לציין, שמשמע מדברי אדה"ז בסי' שיד ס"ד וסי' שלז ס"א שדבר האסור מדרבנן מכמה צדדים, כגון שעושה האיסור כלאחר יד ובאופן שמקלקל וגם היא מלאכה שאינה צריכה לגופה - אין זה הופך את האיסור ל"תרי דרבנן" לענין להקל בפסיק רישיה, אלא הוא נקרא "חד דרבנן", מפני שחכמים אסרו לעשות מלאכה זו גם באופן של מקלקל וכלאחר יד ומלאכה שאינה צריכה לגופה.

39. שוע"ר סי' תקיא קו"א סק"א. ודלא כשוע"ר סי' שכא ס"ז.

40. שוע"ר סי' רנט ס"ז. סי' שלא סי"ב. וראה הטעם באריכות בסי' רנג ס"י.

41. שוע"ר סי' שיז ס"א. סי' שכ סכ"ז. ועוד. וראה שוע"ר סי' שב קו"א סק"ב

כן יעשה מה שיעשה - הרי זה דומה לשאר חששות וגזירות שחששו חכמים, ואינו בכלל ספק פסיק רישיה (קו"א סי' רעז סק"א).

36. שאם המציאות קיימת אז ודאי שיעשה איסור, וכן אם האדם יעשה את הפעולה באופן שודאי יעשה איסור. ראה דוגמאות רבות לכך סי' רעז קו"א סק"א. וראה שוע"ר סי' תצח סכ"ג.

37. שוע"ר סי' רעז קו"א שם. כלומר, גם בזמן שיש לו ספק אם יש שם מציאות של פסיק רישיה או אם הפעולה שלו כעת תביא בודאות לידי איסור.

38. שוע"ר שם. ובתרי דרבנן - ראה שוע"ר סי' שיד ס"ג שהביא שתי דעות, דעה אחת "לא החמירו בו כל כך לאסור בפסיק רישיה שלא במתכוין". ויש חולקים ואומרים לאסור. ולענין הלכה "העיקר כסברא ראשונה. ומכל מקום, במקום שאין שם צורך כל כך טוב לחוש לסברא האחרונה".

ולהעיר שגדר תרי דרבנן לענין להקל בפסיק רישיה שלא במתכוין, הוא,

כב. במקום מצוה לא גזרו חכמים⁴².

בשינוי

כג. כל המלאכות כולן אינן אסורין בשבת מן התורה אלא לעשותן בשבת כדרכן שעושה אותן בחול, אבל אם עושה אותן בשינוי מדרך החול, שאין דרך בחול לעולם לעשותן כן מלאכה זו – פטור מן התורה⁴³. אבל אסור לעשות כן מדברי סופרים, שמא יבא לעשותה כדרכה בחול⁴⁴.

כד. דבר שמשנה בעשייתו מדרך החול אף שהוא שבות גמור – מותר לעשותו אפילו על ידי ישראל במקום צער [גדול⁴⁵]. ויש אומרים שהוא הדין במקום הפסד. ויש לסמוך על דבריהם במקום הפסד גדול⁴⁶.

שנים שעשאוה

כה. כל מלאכה שיכול אחד לעשותה ועשאוה שנים – פטורים, מפני שלא נעשית כדרכה בחול, שאין דרך כלל לעשות בשנים מה שאפשר לעשות באחד⁴⁷. אבל אם אין אחד מהם יכול לעשותה ועשאוה שנים – חייבים⁴⁸.

ומתי פטור מן התורה לגמרי. וראה שלחן המלך ח"א לסי' שמ ס"א.

45. שוע"ר סי' שכח ס"כ וסמ"א. וכן אם נפל למשכב או שמצטער כל כך עד שחלה ממנו כל גופו (שוע"ר סי' שכח ס"ט).

46. שוע"ר סי' שז סוסי"ב.

47. וראה שוע"ר סי' שמז ס"א גבי הוצאה זה עקר וזה הניח שהביא מהפסוק (ויקרא ד, כז): "מעם הארץ בעשותה" – העושה את כולה ולא העושה מקצתה, יחיד העושה אותה חייב, שנים ועשו אותה פטורין, אבל אסורים לעשות כן מדברי סופרים, גזרה שמא יבאו כל אחד ואחד מהם לעשות מלאכה שלימה בשבת.

48. שוע"ר סי' שטז ס"ז.

"שהמקלקל מעין מלאכה הוא עושה, ולכן אסור מדברי סופרים".

42. שוע"ר סי' רפ ס"ג.

43. ראה גם שוע"ר סי' שיד ס"ד: "וכל כלאחר יד אין בו איסור כלל מן התורה אף במלאכה גמורה".

44. שוע"ר סי' שא ס"ב.

לכל מלאכה יש שיעור שרק בעשיית אותו שיעור מתחייב מן התורה כמובא ברמב"ם בהלכות שבת, וכל שהוא פחות משיעור המפורש ברמב"ם – פטור, מפני שאין דרך העולם לעשות כן, שזהו טעם כל שיעורי שבת כידוע (ע"פ קו"א סי' שב סק"א). אבל ראה לקמן סי' שמ ס"א שהחותך שערה אחת אסור מן התורה משום חצי שיעור, וצריך לברר מתי אסור משום חצי שיעור

מסייע

כו. אם אחד יכול ואחד אינו יכול ועשו שניהם – היכול חייב ושאינו יכול פטור, מפני שאינו אלא מסייע להיכול, ומסייע אין בו ממש⁴⁹.

כז. המסייע למלאכה גמורה – הוא שבות גמורה מדברי סופרים⁵⁰. המסייע לשבות – הוא שבות דשבות שאסור⁵¹, אלא אם כן במקום חולי⁵², או במקום מצוה⁵³.

מסייע לעוברי עברה

כח. היה עומד באחת משתי רשויות ופשט ידו לרשות חבירו ונטל החפץ מידו והוציא לרשות שעומד בו – הרי זה חייב⁵⁴, אבל זה שניטל החפץ ממנו פטור ומותר משום איסור שבת, שהרי לא עשה כלום, אבל אסור מן התורה משום שמכשיל את חבירו ונותן לו חפץ להוציא מרשות לרשות, ועובר על "לפני⁵⁵ עור לא תתן מכשול"⁵⁶.

כט. ואם החפץ היה מונח בענין שאף אם לא היה נותנו לו היה יכול ליטלו בעצמו – אינו עובר על "לפני עור" מן התורה, אבל מדברי סופרים אסור ליתנו לו, מפני שמסייע לעוברי עברה⁵⁷. ולכן אסור להושיט למומרים דבר איסור, אפילו יכול המומר ליטול בעצמו⁵⁸.

55. ויקרא יט, יד.

56. שוע"ר סי' שמז ס"ג. וראה ליקוט נוסף בענין "לפני עור" בשו"ת צ"צ יו"ד סי' רצ.

57. וכן כשפושט יד לרשות שניה וחפץ בידו והניח ביד חבירו העומד שם – הוא חייב שעשה עקירה והנחה, וחבירו פטור ומותר משום איסור שבת, ואסור מדברי סופרים אפילו בכרמלית, משום שמסייע לעוברי עבירה (שוע"ר שם ס"ה).

58. שוע"ר שם ס"ג. וראה עוד בענין מסייע לעוברי עבירה בשוע"ר חו"מ הל' גניבה וגזילה סכ"ג.

49. שוע"ר סי' שטז סוס"ז. אבל אסור מדברי סופרים שמא יבוא לעשות בעצמו (שוע"ר סי' שמ ס"ב בסוגריים). וראה שוע"ר קו"א סי' רסג סק"ג בסופו לענין נטילת ידים. סי' תסח ס"ד לענין תספורת ע"י גוי בע"פ אחר חצות.

50. שוע"ר סי' שכח סכ"א. סי' שמ ס"ב בסוגריים. שחכמים גזרו עליו שמא יבא לעשות בעצמו (שם).

51. שוע"ר שם ושם.

52. שוע"ר סי' שכח שם.

53. שוע"ר סי' שמ שם.

54. שוע"ר סי' שמז ס"ב.

ל. וכן אסור להשאיל כלי מלאכה בשבת לישראל החשוד לעשות מלאכה בשבת, אפילו הוא כלי מצוי לו לשאול במקום אחר⁵⁹.

לא. מי שעוסק במלאכת איסור – אסור לומר לו: "תצלה מלאכתך", משום שמחזיק ידי עוברי עבירה⁶⁰.

חצי שיעור

לב. חצי שיעור אסור מן התורה גם במלאכות שבת⁶¹.

לג. חצי שיעור אסור מן התורה אפילו משהו⁶².

לד. חצי שיעור אסור אפילו במקלקל⁶³.

שבות⁶⁴

לה. אינו דומה שבות הנעשה על ידי ישראל לשבות אמירה לנכרי⁶⁵.

לו. לא התירו שום שבות גמור משום הפסד מרובה⁶⁶.

הרבים, ולא התירו להוציאן ע"י ישראל לכרמלית (שם). וראה גם סי' שמ סוס"ב לענין שבות דשבות.

וראה סי' שז סי"ב וסי' שכח ס"כ ששבות כלאחר יד קל יותר, שהתירו מלאכה גמורה לעשותה בשינוי במקום צער גדול אף שלא התירוה ע"י אמירה לנכרי שלא בשינוי. אך מאידך ראה שם בהמשך שבמקצת חולי התירו שבות דשבות ע"י נכרי ולא ע"י ישראל אפילו כלאחר יד.

66. שוע"ר סי' שא סל"ט. סי' שלד ס"א. ורק כשהדבר בהול, דהיינו אם ליסטים באים עליו או שפרצה שריפה – התירו לו טלטול מוקצה (בלבד), כדי שלא יבא לעשות בעצמו איסור חמור יותר (שם ס"מ וסי' שלד ס"א).

59. שוע"ר שם ס"ד.

60. שוע"ר שם. וראה עוד בענין מחזיק ידי עוברי עברה בשוע"ר חו"מ שם ס"ט.

61. ראה שוע"ר סי' שמ ס"א וס"ד. סי' שב קו"א סק"א. וראה שלחן המלך שם.

62. שוע"ר סי' סי' שב קו"א סק"א.

63. שוע"ר סי' סי' שב קו"א סק"א. אף שאיסורו מדברי סופרים.

64. איסורי חכמים, יש דברים שאסרום משום שהן דומים למלאכות, ויש דברים שאסרום משום גזרה שמא יבוא לעשות מלאכות של תורה (רמב"ם הל' שבת פכ"א ה"א).

65. שוע"ר סי' שלד סי"ט. ולכן לא גזרו על אמירה לנכרי במקום בזיון כתבי הקדש, ולכן מותר לומר לו להוציאן אף לרשות

לז. לא התירו שבות גמור לצרכי רבים⁶⁷.

לח. יש מי שאומר שלא גזרו על שבות של אמירה לנכרי במקום מצוה, אפילו לומר לו לעשות מלאכה גמורה של תורה⁶⁸. אבל רבו האומרים שלא התירו שבות במקום מצוה, ודבריהם עיקר⁶⁹. לפיכך אין להקל בזה אפילו לצורך גדול⁷⁰, מלבד במצות מילה שיש לסמוך על דברי המתירים, אף לענין מכשירי מילה, אם אי אפשר למול היום בענין אחר⁷¹.

לט. לא גזרו על שבות אמירה לנכרי משום ישוב ארץ ישראל, אף שגזרו בשאר מצות⁷².

שבות דשבות

מ. דבר שאינו מלאכה אלא שבות⁷³ - מותר לישראל לומר לנכרי לעשותו בשבת, והוא שיהיה שם מקצת חולי⁷⁴, או לצורך מצוה.

ויש אומרים שהוא הדין במקום הפסד. ויש לסמוך על דבריהם במקום הפסד גדול. והוא הדין לצורך גדול, אף שלא שייך שם הפסד⁷⁵.

מא. [אין לסמוך מבעוד יום על שבות דשבות, שלא התירוהו אלא בדיעבד⁷⁶].

מב. העושה מעשה - אסור, אפילו הוא שבות דשבות במקום מצוה⁷⁷.

67. שוע"ר סי' שו ס"ב וסכ"ז.

68. שוע"ר סי' רעו ס"ח. סי' שלא ס"ז.

69. שוע"ר סי' רעו שם. וראה גם סי' שו ס"ה. שם סכ"ד. סי' שלא שם. סי' תמו ס"ו בהגהה.

70. שוע"ר סי' רעו ס"ח.

71. שוע"ר סי' שלא ס"ז. וראה גם סי' תמו שם.

72. שוע"ר סי' שו סכ"ד.

73. היינו גם אם איסורו מדרבנן משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה (כמו כיבוי) - ראה שוע"ר סי' שלד סכ"ה.

74. שאינו כולל את כל הגוף ולא סכנת אבר (שוע"ר סי' שז ס"ב).

75. שוע"ר סי' שז ס"ב.

76. שוע"ר סי' שג קו"א סק"א.

77. שוע"ר סי' שמ סוס"ב. אבל ראה סי' שג סכ"ג דהוצאה שלא כדרכה בחצר שאינה מעורבת (שבות דשבות) מותרת במקום מצוה. אך מאידך ראה סי' שכח ס"כ שבמקצת חולי לא התירו שבות דשבות ע"י ישראל אפילו בשינוי. ואולי בהוצאה התירו מפני שאינו עושה כל כך מעשה, ודומה בזה לאמירה לנכרי. אבל ראה לעיל בפנים שאינו דומה שבות אמירה לנכרי לשבות הנעשה ע"י ישראל, ומיירי לענין הוצאה לכרמלית. וצ"ע.

הנאה ממעשה שבת

מג. המבשל בשבת או שעשה אחת משאר מלאכות במזיד - אסור לו לעולם ליהנות מאותה מלאכה משום קנס⁷⁸, אבל לאחרים מותר במוצאי שבת מיד⁷⁹, אף אם בישל בשבילם⁸⁰.

מד. ואם היה שוגג - אסור בו ביום גם לאחרים, שכיון שעשה איסור של תורה החמירו לקנוס בו ביום כמו במזיד, גזרה שמא יבשל במזיד ויאמר שוגג הייתי, אבל לערב מותר גם לו מיד⁸¹.

מה. העושה במזיד כל דבר האסור מדברי סופרים⁸² - אסור ליהנות ממנו אפילו לאחרים עד למוצאי שבת, ובמוצאי שבת מותר מיד אפילו לו⁸³.

שני טעמים אלו, והוא בישראל מומר לחלל שבתות שעשה מלאכה בשביל ישראל, שלטעם הב' נראה שצריכים להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו, כיון שכאן הישראל המומר ישמע לו (ואמנם כן כתב במנחת יצחק ח"ט סי' לט, שדין ישראל המומר לחילול שבת כדין גוי שעשה מלאכה בשביל ישראל שצריכים להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו), אבל לטעם הא' נראה שגם בישראל מומר לא צריכים להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו, שגם כאן אין לחוש שהישראל הכשר יאמר לישראל מומר לעשות מלאכה בשבילו בשבת.

80. שוע"ר סי' שיח ס"א. וראה בדה"ש סי' קכד סק"ז שבמקומות החולבים בהמות בשבת באופן קבוע בחילול שבת - אסור לקנות מהם החלב משום מסייע לעוברי עברה. וראה גם כתב סופר או"ח סי' נ.

81. שוע"ר סי' שיח ס"א.

82. מלבד אם השהה או החזיר באיסור, שצריכים להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו, כדלעיל סי' רנג סי"ג וסל"ב.

83. שוע"ר סי' שלט ס"ז. וראה גם שוע"ר סי' שכג סוס"ח. סי' תה ס"ט.

ואם עשה בשוגג מותר גם לו (ראה שוע"ר

78. וראה שוע"ר סי' תה ס"ט (בסוגריים) שאפילו "המבשל בשבת פירות הנאכלין חיים - אסורים, מפני שעשה בהם איסור של תורה", היינו שאסרו עליו אף כשלא נהנה מעצם המלאכה. ולפי זה יש להוכיח מכאן בשיטת אדה"ז שבענין הבורר פסולת מתוך אוכל ואח"כ החזירו מיד (שלא הועליה לו ברירתו) - בכל זאת נאסר עליו המאכל, מפני עשה בהם איסור של תורה, ואת זה אין בידו לתקן.

אבל ראה שוע"ר סי' תנד סי"ב: "מי שהוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד בליל ט"ו שחל להיות בשבת - מותר לו לצאת בה ידי חובתו ולברך עליה". וראה בדה"ש סי' קכד סק"ה. תהלה לדוד סי' שיח סק"ג.

79. ואין צריכים להמתין בכדי שיעשו כמו שצריכים להמתין כן בגוי העושה בשביל ישראל, כי בישראל "אין לחוש כלל שמא יאמר לישראל לעשות לו מלאכה בשבת בשביל ליהנות ממנה במוצאי שבת מיד, ועוד שהישראל לא ישמע לו שאין אדם חוטא ולא לו" (שוע"ר סי' שיח ס"א). והנה מלשון רבנו "ועוד", נראה שהם שני טעמים שונים. ולכאורה יש נפקא מינה לדינא בין

מז. פירות שהוציאתם חוץ לתחום, אם הוציאתם בשוגג – מותרים לאכלם. ואם הוציאתם במזיד – אסורין אפילו למי שלא הוציאתם בשבילו, שכיוון שנעשה האיסור על ידי ישראל החמירו לאסור לכל אדם⁸⁴.

מז. נכרי העושה מלאכה בשביל ישראל – צריך להמתין לערב בכדי שיעשו גזרה שמא יאמר לנכרי לעשות בשבת כדי שיהא מוכן לו במוצאי שבת מיד.

מח. ואפילו אחרים שלא נעשית המלאכה בשבילם צריכים להמתין כן, שכל שנעשית מלאכת איסור של תורה בשביל ישראל החמירו חכמים שלא לחלק בין מי שנעשה בשבילו לאחרים⁸⁵. אבל אם נעשה איסור של דברי סופרים בשביל ישראל מותר לאחרים מיד⁸⁶.

מחלל שבת

ממ. המחלל שבת בפרהסיא בפני עשרה מישראל⁸⁷, אפילו לא חילל להכעיס אלא לתיאבון במזיד באיסורא דאורייתא⁸⁸ – הרי הוא כנכרי לכל התורה כולה⁸⁹, חוץ מקידושין⁹⁰.

תפילין. סי' קכח סנ"ב בסוגריים לענין נשיאת כפים. הל' מציאה ופיקדון סל"ו לענין השבת אבידה. אבל ראה הל' ריבית סע"ח שאסור להלוות לו בריבית. ולענין אם יינו אסור בשתיה או אם אוסר היין במגעו – ראה סיכום הדעות בזה באנצ"ת כך כד ע' שצה ואילך. וראה אגרות קדש חט"ו ע' ריז שכותב בפשיטות לאיסור, ושהמברך על יין כזה הוא הוא בגדר "ובוצע ברוך נאץ ה'".

ראה שוע"ר סי' שפה שם ש"אינו נקרא מומר לחלל שבת בפרהסיא אלא כשרגיל בכך ואינו נזהר כלל, אבל לא כשהחיללו פעם באקראי בעלמא כשהיה דחוק לפי שעה". אבל ראה שוע"ר יו"ד סי' ב סק"י שאפילו אחר פעם אחת נעשה מומר לכל התורה והרי הוא כנכרי, ע"ש.
90. שוע"ר יו"ד שם.

שם גבי הוציאתם מחוץ לתחום, ונעתק לקמן בפנים, וא"כ הוא הדין בשאר איסורי דרבנן (מלבד שהייה וחזרה שאסורים בו ביום ובמוצאי שבת בכדי שיעשו, כדלעיל סי' רנג סי"ג וסל"א). וראה בדה"ש סי' קכד סק"ג שמדייק כן גם מלשון אדה"ז בסי' שיח ס"א).
84. שוע"ר סי' תה ס"ט.

85. שוע"ר סי' שכה ס"ט. וראה גם סי' תקטו קו"א סק"א בהגהה.

86. שוע"ר סי' שכה ס"ט וסט"ז.

87. או שהדבר מפורסם והוא ידע שיתפרסם (שוע"ר יו"ד סי' ב קו"א סק"י לענין לפסלו משחיטה), ומשמע שבאופן זה אפילו עשה בצניעא הרי הוא כנכרי.

88. אבל ראה שוע"ר סי' שפה ס"ג (לענין קניית רשות): "אפילו אינו מחללו אלא באיסורי דברי סופרים". וראה שו"ת צ"צ יו"ד סי' א ס"ג.

89. ראה שוע"ר סי' לט ס"א לענין כתיבת

ואם אינו מחללו אלא בצנעא - הרי הוא כישראל לכל דבריו⁹¹.

כפרה

נ. אם עבר וחילל שבת אפילו במלאכה שאינה צריכה לגופה, ואפילו בדבר שעיקרו מדברי סופרים כגון איסור תחומין - צריך כפרה⁹².

והכפרה, הסכימו האחרונים שיתענה ארבעים יום, אף על פי שאינם רצופים אלא שני וחמישי, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בלילה שאחר התענית.

ויתן שמונה עשרה פשוטים לצדקה במקום חמאת אם נתחייב בה, והוא שיעור סלע של תורה⁹³.

ואם ירצה לפדות התענית - יתן בעד כל יום לערך שנים עשר פשוטים אם אפשר לו, והעשיר יתן יותר, הכל לפי עשרו⁹⁴.

מעלת שמירת שבת כהלכתו

נא. ולהיות מחמת חלישות הדור אין כח בכל אחד ואחד להתענות כראוי לו [על העבירות שבידו], לזאת העצה היעוצה כמאמר רז"ל⁹⁵: "כל השומר שבת כהלכתו - מוחלין לו על כל עוונותיו", "כהלכתו" דייקא⁹⁶.

לימוד הלכותיה

נב. מוטל על כל אחד ואחד להיות בקי ב"הלכתא רבת[י] לשבתא"⁹⁷.

93. וראה שלחן המלך ח"א סי' שלד.
94. שוע"ר סי' שלד סכ"ח. שהרי טעם הפדיון ששקול צער הממון כנגד צער התענית, ובעשיר דין מאה מנה כדין פרוטה לעני (שוע"ר שם).
95. שבת קיח, ב.
96. תניא בסופו. וראה שוע"ר סי' רמב סוס"א: "כל המענג את השבת .. מוחלין לו על כל עוונותיו וניצול מדינה של גיהנם".
97. תניא שם.

91. שוע"ר סי' שפה ס"ג. וראה לעיל בהערה.
92. שוע"ר סי' שלד סכ"ח. וראה תניא לקוטי אמרים פרק מו (סו, ב): "ובזה יובן חומר עונש איסור מלאכה בשבתות .. לפי שאף בנפש בור ועם הארץ גמור מאיר אור קדושת שבת ויום טוב, ונידון בנפשו בכרת וסקילה על חילול קדושה זו, וגם .. טלטול מוקצה פוגם בקדושה שעל נפשו כמו בקדושת נפש הצדיק, כי תורה אחת לכולנו".

נג. בשבת קדש בעלות המנחה יעסקו בהלכות שבת, כי "הלכתא רבת[י] לשבתא", ובקל יכול האדם להכשל בה חס ושלום, אפילו באיסור כרת וסקילה, מחסרון ידיעה, ו"שגגת תלמוד עולה זדון" חס ושלום, ואין צריך לומר באיסורי דברי סופרים, שרבו כמו רבו למעלה, ובפרט באיסורי מוקצה דשכיחי טובא, וחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה⁹⁸.

.. חייב מיתה כעובר על חמורות שבתורה" (תניא שם).

98. תניא אגה"ק סי' כג (קלז, א). ו"כמו שאמרו רז"ל (ברכות ד, ב) שכל העובר על דברי חכמים אפילו באיסור קל של דבריהם